

เส้นทางฟักทองพันธุ์ไข่เน่า “พืชชุมชนฯ เฉพาะถิ่น”

▲ ฟักทองไข่เน่า (สายพันธุ์ CM0420-1-1)

“

สถาบันวิจัยเทคโนโลยีเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ร่วมกับ สถาบันการจัดการเทคโนโลยีและนวัตกรรมเกษตร (สท.) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ในโครงการความร่วมมือถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเกษตรในพื้นที่จังหวัดน่าน ร่วมกับ วิศวกรรมชุมชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์ อ. นาน้อย อ. แม่จริม อ. สันติสุข จ. น่าน ได้ประชุมวางแผนการปรับปรุงพันธุ์ฟักทองพันธุ์ไข่เน่าให้มีความสม่ำเสมอในลักษณะผลทรงกลมแป้น เนื้อหนามีสีเหลืองอมเขียว และเมื่อนำไปนึ่ง 20 นาที จะได้เนื้อนุ่มสุกสีเหลืองคล้ายแบบสีเขียวขี้ม้า (olive green)

”

จากนั้น รวบรวมเชื้อพันธุกรรมฟักทองพันธุ์ไข่เน่าได้ 47 สายพันธุ์ (accession) คัดเลือกแบบสกัดสายพันธุ์ 2 ช่วงนี้ การคัดเลือกช่วงที่ 1 คัดเลือก 14 สายพันธุ์ ในแปลงของเกษตรกร 5 ราย ได้แก่ **นางบุญศรี อินจา นายบุญส่ง ไชยแก้วมา นายฐิติพงษ์ ทองวรรณ นางหทัยภัทร ศรีทอง และนางกัลยา กันสาร** พื้นที่รวม 2.0 ไร่ อ. นาน้อย จ. น่าน ระหว่างเดือนธันวาคม 2562 ถึงเดือน พฤษภาคม 2563 การคัดเลือกช่วงที่ 2 จำนวน 12 สายพันธุ์ ณ แปลงของ

นางหทัยภัทร ศรีทอง พื้นที่ 1.3 ไร่ ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2563 ถึงเดือน เมษายน 2564 คัดเลือกได้สายพันธุ์ CM0420-1-1 ที่ให้ผลผลิตต่อไร่ 2.5 ตัน น้ำหนักผล 3.1 กิโลกรัม ขนาดผล เส้นผ่านศูนย์กลางและความยาว 21.7 และ 13.7 เซนติเมตร ปริมาณของแข็ง ทั้งหมด ร้อยละ 18.9 ปริมาณของแข็ง ที่ละลายได้ของเนื้อดิบ 13.4 องศาบริกซ์ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ได้เชิญ **คุณวาสนา มั่งคั่ง** สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร

เพื่อประชุมหารือแนวทางการขึ้นทะเบียนชุมชนและการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นของฟักทองพันธุ์ไข่เน่าตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 และกองทุนคุ้มครองพันธุ์พืช เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2564 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลบัวใหญ่ อ. นาน้อย จ. น่าน โดยมีรายละเอียดดังนี้

การจดทะเบียนคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น มี 2 ขั้นตอน
ขั้นตอนที่ 1 การขึ้นทะเบียนชุมชน
ขั้นตอนที่ 2 การจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น

พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 มาตรา 3 กำหนดค่านิยามพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นและชุมชนดังนี้ **“พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น”** หมายความว่า พันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะในชุมชนใดชุมชนหนึ่งภายในราชอาณาจักรและไม่เคยจดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชใหม่ ซึ่งได้จดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามพระราชบัญญัติ

△ การคัดเลือกขั้วที่ 2 จำนวน 12 สายพันธุ์ ณ แปลงของคุณหทัยภัทร ศรีทอง ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2563 - เมษายน 2564

△ การประชุมหารือแนวทางการขึ้นทะเบียนชุมชนและการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นของฟักทองพันธุ์ไข่เน่า ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 และกองทุนคุ้มครองพันธุ์พืช เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2564 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลบัวใหญ่ และแปลงคัดเลือกสายพันธุ์ฟักทองไข่เน่า นาน อ. นาน้อย จ. น่าน

พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 มีเจตนารมณ์หลัก 2 ประการ คือ

◆ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการปรับปรุงพันธุ์และพัฒนาพันธุ์พืช เพื่อให้มีพันธุ์พืชใหม่เพิ่มเติมจากที่มีอยู่เดิม อันเป็นการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านเกษตรกรรม โดยการสร้างแรงจูงใจด้วยการให้สิทธิและความคุ้มครองตามกฎหมาย

◆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และพัฒนาการใช้ประโยชน์พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป และพันธุ์พืชป่า เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแล บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์พันธุ์พืชของชุมชนอย่างยั่งยืน

นิยามชุมชนและพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น (มาตรา 3)

◆ “ชุมชน” หมายความว่า กลุ่มของประชาชนที่ตั้งถิ่นฐานและสืบทอดระบบวัฒนธรรมร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง และได้ขึ้นทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้

◆ “พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น” หมายความว่า พันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะในชุมชนใดชุมชนหนึ่งภายในราชอาณาจักรและไม่เคยจดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชใหม่ ซึ่งได้จดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 44 บุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วที่ตั้งถิ่นฐานและสืบทอดระบบวัฒนธรรมร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งได้ร่วมกันอนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชที่เข้าลักษณะที่กำหนดไว้ตามมาตรา 43 อาจขอขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนตามมาตรา 43 อาจขอขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้ โดยตั้งตัวแทนยื่นคำขอเป็นหนังสือต่อผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่ คำขออย่างน้อยต้องมีรายการดังต่อไปนี้ (1) พันธุ์พืชที่ร่วมกันอนุรักษ์หรือพัฒนา และวิธีดำเนินการในการอนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชนั้น (2) รายชื่อของผู้เป็นสมาชิกชุมชน (3) สภาพพื้นที่พร้อมทั้งแผนที่สังเขปแสดงเขตพื้นที่ชุมชนและเขตติดต่อ การยื่นคำขอและการพิจารณา

อนุมัติขึ้นทะเบียนชุมชนให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง มาตรา 45 พันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะในท้องที่ใดและชุมชนเป็นผู้อนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชดังกล่าวแต่ผู้เดียวให้ชุมชนนั้นมีสิทธิยื่นคำร้องต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ชุมชนนั้นตั้งอยู่ในเขตปกครองให้ดำเนินการยื่นคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นแทนชุมชนดังกล่าวได้ เมื่อได้รับคำร้องจากชุมชนตามวรรคหนึ่ง ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นต่อคณะกรรมการนับแต่วันที่ได้รับเอกสารและข้อมูลที่จำเป็นในการขอจดทะเบียนครบถ้วน ในกรณีที่ชุมชนตามวรรคหนึ่งรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ ให้กลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์นั้นมีสิทธิขอจดทะเบียนคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นแทนชุมชนได้

▲ ลักษณะภายนอกของฟักทองไข่เน่า

ขั้นตอนและวิธีการขึ้นทะเบียนชุมชนและจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น

ขั้นตอนและวิธีขึ้นทะเบียนชุมชนและการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 หมวด 4 เรื่อง การคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นตามมาตรา 43-46

◆ มาตรา 43 กล่าวไว้ว่า พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นต้องเป็นพันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะในท้องที่ใดท้องที่หนึ่งภายในราชอาณาจักรเท่านั้น และเป็นพันธุ์พืชที่ไม่เคยจดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชใหม่

◆ มาตรา 44 กล่าวไว้ว่า บุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วที่ตั้งถิ่นฐานและสืบทอดระบบวัฒนธรรมร่วมกันมาโดยต่อเนื่อง ซึ่งได้ร่วมกันอนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชที่เข้าลักษณะที่กำหนดไว้ตามมาตรา 43 อาจขอขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้ โดยตั้งตัวแทนยื่นคำขอเป็นหนังสือต่อผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่ คำขออย่างน้อยต้องมีรายการดังต่อไปนี้ (1) พันธุ์พืชที่ร่วมกันอนุรักษ์หรือพัฒนา และวิธีการดำเนินการในการอนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชนั้น (2) รายชื่อของผู้เป็นสมาชิกชุมชน (3) สภาพพื้นที่พร้อมทั้งแผนที่สังเขปแสดงเขตพื้นที่ชุมชนและเขตติดต่อการยื่นคำขอและการพิจารณาอนุมัติขึ้นทะเบียนชุมชนให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

◆ มาตรา 45 กล่าวไว้ว่า พันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะในท้องที่ใดและชุมชนเป็นผู้อนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชดังกล่าวแต่ผู้เดียวให้ชุมชนนั้นมีสิทธิยื่นคำร้องต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ชุมชนนั้นตั้งอยู่ในเขตปกครอง ให้ดำเนินการยื่นคำขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นแทนชุมชนดังกล่าวได้ เมื่อได้รับคำร้องจากชุมชน ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการขอจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นต่อคณะกรรมการคุ้มครองพันธุ์พืช นับแต่วันที่ได้รับเอกสารและข้อมูลที่จำเป็นในการขอจดทะเบียนครบถ้วน

◆ มาตรา 46 การขอจดทะเบียนการพิจารณาคำขอจดทะเบียน และการออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

กฎกระทรวง ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการขึ้นทะเบียนชุมชน และหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข การจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น พ.ศ. 2549 ในหมวดที่ 1 ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการขึ้นทะเบียนชุมชน ดังนี้

ข้อ 1 บุคคลที่จะร่วมกันขอขึ้นทะเบียนชุมชนได้ ต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ (1) สัญชาติไทย (2) เป็นผู้บรรลุนิติภาวะ (3) ตั้งถิ่นฐานและสืบทอดระบบวัฒนธรรมร่วมกันในพื้นที่ดังกล่าวโดยต่อเนื่องมาไม่น้อยกว่า 10 (สิบปี) และ (4) เป็นผู้ร่วมกัน

อนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นที่ประสงค์จะจดทะเบียนตามมาตรา 45

ข้อ 2 การขอขึ้นทะเบียนชุมชนให้สมาชิกชุมชนตั้งตัวแทนคนหนึ่งยื่นคำขอการแต่งตั้งตัวแทนตามวรรคหนึ่ง ให้ทำเป็นหนังสือ

ข้อ 3 การยื่นคำขอขึ้นทะเบียนชุมชนให้ยื่นต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ กรมวิชาการเกษตร หรือสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด แล้วแต่กรณี เพื่อส่งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่พิจารณา

ข้อ 4 เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้รับคำขอขึ้นทะเบียนชุมชนแล้ว ให้ตรวจสอบคำขอเอกสารหลักฐานและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องให้แล้วเสร็จภายใน 15 วัน (สิบห้าวัน) นับแต่วันที่รับคำขอ ถ้าเห็นว่าเอกสาร หลักฐาน และรายละเอียดไม่ถูกต้องครบถ้วน ให้แจ้งผู้ยื่นคำขอดำเนินการส่งเอกสาร หลักฐาน และรายละเอียดเพิ่มเติมให้ถูกต้องครบถ้วนภายใน 15 วัน (สิบห้าวัน) นับแต่วันที่ได้รับแจ้ง

ในกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจสอบแล้วเห็นว่าเอกสาร หลักฐาน และรายละเอียดที่ยื่นพร้อมคำขอ ถูกต้องครบถ้วนแล้วให้สั่งรับคำขอ และเสนอคำขอดังกล่าวพร้อมความเห็นเบื้องต้น ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่พิจารณาโดยเร็ว

ข้อ 5 เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดแห่งท้องที่รับคำขอตามข้อ 4 แล้ว ถ้าเห็นว่าไม่ควรรับขึ้นทะเบียนชุมชนตามคำขอ ให้แจ้งการไม่รับขึ้นทะเบียนชุมชนให้ผู้ยื่นคำขอ

พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542

วัตถุประสงค์

- เพื่อส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้มีการพัฒนา และปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่ๆ ด้วยการให้สิทธิคุ้มครองตามกฎหมาย
- เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาการใช้ประโยชน์จากพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป และพันธุ์พืชป่า
- เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมพืชอย่างยั่งยืน

หน่วยงานกำกับดูแล สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร
การบังคับใช้ เริ่มใช้ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๒

พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542

ขอบเขตการคุ้มครอง

- พันธุ์พืชใหม่
- พันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น
- พันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไป
- พันธุ์พืชป่า

การคุ้มครองเชิงทรัพย์สินทางปัญญา :
ระบบการจดทะเบียน

การคุ้มครองเชิงอนุรักษ์ :
ระบบควบคุมการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์
ระบบการแจ้งและขออนุญาต

สิทธิในพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น

ชุมชน มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการ

- ปรับปรุงพันธุ์
- ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง
- ผลิต
- ขาย
- ส่งออกนอกราชอาณาจักรหรือจำหน่าย

ในส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น

ทราบภายใน 15 วัน (สิบห้าวัน) นับแต่วันเสร็จสิ้นการพิจารณา ถ้าเห็นว่าควรรับขึ้นทะเบียนชุมชนตามคำขอให้ออกหนังสือสำคัญการขึ้นทะเบียนชุมชนตามแบบ คพ. 4 ท้ายกฎกระทรวงนี้

นอกราชอาณาจักร หรือจำหน่ายด้วยประการใดซึ่งส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ทั้งนี้ โดยมีเงื่อนไขข้อยกเว้นตามที่กฎหมายกำหนด

และ 2 4. เป็นพันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะท้องถิ่น และชุมชนเป็นผู้อนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืชดังกล่าวแต่ผู้เดียว

สิทธิประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น (มาตรา 47-49)

ตามมาตรา 47 ชุมชนนั้นจะมีสิทธิแต่ผู้เดียวในการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัย ผลิต ขาย ส่งออกนอกราชอาณาจักร หรือจำหน่ายด้วยประการใดซึ่งส่วนขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น ทั้งนี้ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์ที่ได้รับหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นเป็นผู้ทรงสิทธิในพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่นนั้นแทนชุมชนดังกล่าว ชุมชนนั้นมีสิทธิแต่ผู้เดียวในการปรับปรุงพันธุ์ ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัย ผลิต ขาย ส่งออก

อายุการคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น (มาตรา 50)

ระยะเวลาของการคุ้มครองสิทธิ 12 ปี สำหรับพืชอายุสั้น เช่น พืชผัก ไม้ดอกไม้ประดับ 17 ปี สำหรับพืชกลุ่มไม้ผล-ไม้ยืนต้น เช่น มะม่วง ส้มโอ 27 ปี สำหรับพืชที่ใช้ประโยชน์จากเนื้อไม้ เช่น สัก

อาจขยายเวลาต่อได้คราวละ 10 ปี หากอธิบดีเห็นว่า พันธุ์พืชและชุมชนยังคงประกอบด้วยลักษณะ 1. เป็นพันธุ์พืชที่มีอยู่เฉพาะท้องถิ่นที่ใดท้องถิ่นหนึ่งภายในราชอาณาจักรเท่านั้น 2. เป็นพันธุ์พืชที่ไม่เคยจดทะเบียนเป็นพันธุ์พืชใหม่ 3. เป็นพันธุ์พืชที่กลุ่มบุคคลซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วที่ตั้งถิ่นฐานและสืบทอดวัฒนธรรมร่วมกันอนุรักษ์หรือพัฒนาพันธุ์พืช ตามข้อ 1

“พระราชกฤษฎีกาตามวรรคหนึ่งให้กำหนดการดำเนินการของกลุ่มเกษตรกร การกำกับกลุ่มเกษตรกร การเลิกกลุ่มเกษตรกร และการควบกลุ่มเกษตรกรเข้ากัน ทั้งนี้ ตามความเหมาะสมแก่ประเภทของกลุ่มเกษตรกรด้วย และมาตรา 120 กลุ่มเกษตรกรที่จัดตั้งขึ้นตามมาตรา 119 ให้มีฐานะเป็นนิติบุคคล”

สุดท้ายนี้ เชื่อว่าแต่ละชุมชนแต่ละท้องถิ่น ย่อมมีพืชพื้นเมืองพืชประจำถิ่นของชุมชนตนเอง ดังนั้นขอให้ศึกษาแนวทางการขึ้นทะเบียนชุมชนและการจดทะเบียนพันธุ์พืชพื้นเมืองเฉพาะถิ่น เพื่อเป็นประโยชน์ให้กับชุมชนของตนเอง หรือสอบถามเพิ่มเติมได้ที่ สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร โทร.0-2579-6744 (ในวันและเวลาราชการ) (K.)